

AkersDølen

MEDLEMSBLAD

NR 4– 2003

GRORUDDALEN HISTORIELAG

Oktober 2003

**Innkalling
til
ÅRSMØTE 2003
i
Stabburet
Nordtvet Gård
Gårdsveien 1-3
onsdag 22. oktober
kl 19.00**

Velkommen!

Fra stabburstrappen

Kjære medlemmer !

Det er tid for årsmøte. Det betyr også tid for lansering av ny årbok, Årbok 2003.

Nylig arrangerte Alnaelvas Venner en vellykket lysvandring langs Tokerudbekken og Alna. I flere år har det vært lysvandringer langs Akerselva med tusenvis av deltakere. Selv om vel ingen hadde ventet en slik tilstrømning langs våre elver, spesielt første året det ble arrangert, var det oppsiktsvekkende mange som tok turen. Faktisk mange som sa de gikk helt fra Alunsjøen til Kværnerdalen der faklene sluttet.

Forbi Alfaset og Alnabru fulgte faklene pilegrimsleden. Ved Alfaset gård delte vi ut en folder med kart og kulturminner langs leden. Det var stor interesse for å høre både om pilegrimsleden og om Alfaset gård. Mange hadde kjørt Strømsveien (som går 50 m unna) mange ganger, men hadde aldri sett Alfaset gård på nært hold. De fikk seg en positiv overraskelse. Hovedhuset ble bygget i 1849 og er et av de eldste hus i sveitserstil i Oslo.

Pilegrimsleden, som går fra Middelalderparken i Gamlebyen gjennom Gro Ruddalen til Gjelleråsen, ble åpnet høsten 2001. Langs leden ligger mange kulturminner, bl.a. gårder og kirker. Turen anbefales på det varmeste. De spreke kan selvsagt fortsette via Hamar til Trondheim og Nidaroskatedralen ! For disse anbefales boka "Pilegrimsguiden Tønsberg – Oslo – Hamar" av Eivind Luthen som nylig er utkommet.

Oslo, oktober 2003.

Kjartan Eide
leder

Historie er spennende!

Innkalling

til

Årsmøte 2003

i

Stabburet, Nordtvet Gård

onsdag den 22. oktober 2002 kl 1900

Saksliste:

- 1. Konstituering**
- 2. Referat fra årsmøtet 2002**
- 3. Årsberetning 2002/2003**
- 4. Regnskap**
- 5. Fastsetting av kontingent**
- 6. Innkomne forslag**
- 7. Valg**

Kaffepause

Presentasjon av ÅRBOK 2003

**Vidar Noreng kåserer om
renholdspioneren**

Emil Michelet fra Furuset

Hva skjer?

Dato/tid	Sted	Aktivitet
Onsdag 22. oktober kl 1900	Stabburet på Nordtvet Gård Gårdsveien 1-3	Årsmøte
Lørdag 8. november kl. 10-16 og søndag 9. november kl. 12-17	Grorud Samfunnshus Gårdsveien 6	Lions Club Høstmesse

Marte på kutorget

Her fortsetter fortellingen om Marte på kutorget, av Hans Børli.

Den er et utdrag fra boken "Tusseleiken".

Vi takker forlaget for at vi har fått lov til å gjengi denne morsomme fortellingen i vårt medlemsblad.

I forrige nummer husker vi at Marte var omgitt av mange fremmede mennesker. Det var bråk og skrål i skjenkestua i losjihuset. Noen halvfulle opplandsbønder satt der ved langbordet med nistetinene sine, gnog spekekjøtt og drakk sterkt attåt. De snakket om skoghandel og lo og våste verre.

- Hå kommer du i frå? spurte en og glånte vassent på det staute kvinnfolket.
- I frå Eidskogen.
- Eidskogen? Det e' stygglangt dit.
- Åja, det er alt en stubb åtte-ti mil.
- Å dæven! Han sperret øynene opp og rundet munnen så den sto som et hakkespetthol under de tistrete bartene.
- Du kan fanken itte ha mugg i beina! Få' je kjenne...

Han trevlet henne spøkefullt oppover leggene.

Marte ble anvist soveplass i et trangt rom, nærmest et kott, innenfor skjenkestua. Verten unnskyldte seg, de hadde ikke noe annet ledig akkurat nå, så ho måtte dessverre finne seg i å dele seng med en annen kvinnelig gjest. Jo, Marte hadde ikke noe valg, men da verten var gått sto ho lenge og så bort på senga. Det lå et kvinnemenneske og snorket under det skitne stoppeteppe; noen grå hårtister stakk fram over kanten av overbredslet. Marte kippet av seg skoene, var borte og skauv att skåta på døra, la seg så ellers fullkledd ytterst på sengekanten, ovenpå teppet. Fremmendkvinnfolket ugget på seg.

– Er'e du, Albert? mumlet ho i sovne og kava med et par beinete armer.

– Nei, så fanken hell! smålo Marte og hogg den andre i sida med albuen.

– Så, ligg roli me' dæ!

Ho visste ikke hvor lenge ho hadde sovet da ho vaknet med et rykk og slengte beina ned på golvet. Satt litt og glånte fortumlet rundt på de grå veggene. Fikk så på seg skoene og la på dør. I jøssunam, ho måtte se til kua!

Det var skymt og stille i skjenkestua nå, bare en døddrukken mann lå tvers over langbordet og sov. Marte skar en grimase og steig varsomt forbi.

Det var overstått med Grålin.

Straks ho gløttet på døra og kikket inn i det skymme stallrommet, øynet ho noe som rørte seg på golvet bakom kua. Ho var borte hos kalven i et sprang, hukte seg ned over den. Det var en kvigekalv, rau og kvit droplete. Ho ble sittende lenge hos det vesle, våte vesenet – en gråtblandet glede båret gjennom henne. Angsten og gruselen løyste seg opp i en mild undring over dette som hadde hendt. Kua sto med ryggen skutt opp og kjempet med etterbyrden, av og til strakte ho hodet bakover og drunnet.

Men hva skulle ho gjøre av kalven? Det var ikke rådelig å la den ligge her på golvet, den kunne komme seg opp og sjangle bort i hestebeina. Ho så seg villrådig omkring – nei, ikke en bås eller noen ting her inne Da fikk ho en idé: Om ho tok med kalven inn på kottet? Verten ville vel ikke komme til å like det, men skitt la gå! Ho fant en høyvisk borte i en av krybbene og tørket av kalven. Så tok ho den i favnen og bar den inn i losjiet.

Fyllebylten inne i skjenkestua hadde vaknet nå, og satt og glodde som en idiot. Han så et forunderlig syn der i grålyset fra vinduet: et vesen med dyrehode og storrutet verkenstakk.

– Ta mæ itte! Ta mæ itte! Gaulet han og stupte seg ut av døra med armene over hodet. Marte kunne ikke annet enn le, hvor galt det var. Stollerte folk!

Ho la kalven varsomt fra seg på golvet attmed senga. Så var ho ute i stallen igjen og mjølket av kua. Ho lot bare råmjolka renne ned i høybosset, etterpå

sopte ho heile sorpa på gjødselhaugen. Var så borte ved vannposten i gården og vasket av seg. Sto litt med dryppende hender og så stort ut i sommernatta over byen. Den underlige harde, murgustne stillheten skremte henne - ho skutet seg og sprang inn igjen.

Da ho vaknet ut på morgenen en gang, var det noe som smasket og låt opp ved hodegjerdet et sted. Og der dreiv kalven hennes Grålin og saug på de grå hårtistrene til kvinnfolket ho delte seng med. Kalven hadde kommet seg på beina nå, sto der så fredelig med den grisne hårfletta i kjeften.

- Usj da, krakan! Vidu sleppe!

Møø! sa kalven og sjanglet ustø bortover plankene, veltet en krakk som sto der. Dette ramlet vekte den fremmede. Ho satte seg opp i senga, satt med ene handa stødd bak seg og glodde som ei snøblind ugle. Det var et halvgammelt menneske med et pussig, hardknytt lite ansikt. Det så ikke ut til at ho var det minste forundret over at det ranglet en kalv rundt på golvet.

- Har je fått små i natt? peip ho og lo trillende rundt med det rare barnehodet på skakke.

Marte ble vel forlikt med denne muntre værelseskameraten. Jenta var fra Nes og hette Anette Jonsdatter i Momåsan, sa ho. Var på tur ut til en gard på Hurumlandet hvor ho hadde festet seg som budeie for sommeren. Ho lo godt da Marte fortalte om det som hadde hendt om natta.

Marte hadde igjen litt av nistematen sin som ho delte med den andre.

De satt i bredda på sengekanten og beit av lefseklinningene og snakket som om de skulle ha kjent hverandre i alle år. Anette var godt kjent nede på Kutorget, sa ho, og var villig til å følge sin nye venninne dit ned.

Verten kom inn til dem, mens de satt og spiste. Han svor og lo om hverandre da han fikk se kalven. - Dette er ingen kalvebinge, høystærede! buldret han, men Marte visste hvordan ho skulle ta ham nå, ho satte øynene i ham og skapte seg sint, og etter litt kjefting att og fram, ble det til at kalven skulle få være der på rommet, mens de to dro ned på torget og forhørte seg etter en kjøper.

Ho lånte et kjørel av verten og mjølket Grålin igjen, ga kalven drikke. Så dro de trøstig i veg ned til Kutorget på Grønmland. Kua måtte få stå att på stallen, for ho var svak og sturen etter kalvingen.

De to kvinnene dreiv lenge omkring mellom rønnene ved Kutorget, men det var ingen videre trafikk der nede nå høgstsommers. Tilslutt traff de likevel en mann som var interessert. Han sa at han var oppkjøper for Chr. Endresen inne i byen, og ble med opp til losjiet for å se på dyret. Han handfør kua og danderte litt på ekte krøtterhandlervis - så bød han 10 daler. Ti daler for en nybær-ku? Nei takk, tjuge skulle ho ha! Etter lang akkedas ble det til at de møttes på

halvvegen. Marte puttet de 15 riksdalerne ned i knepplåspungen. Det var mer enn ho hadde ventet, men ho kjente seg likevel sorgfull.

- Kommer'i te å slakte kua! spurte ho.

- Nei. Endresen har fjøs med stor buskap oppe i bymarken. Du skjønner han slakter ikke en melkeko.

Etter at mannen var gått skjente ho på seg sjøl. At ho ikke hadde bydd fram kalven? Men ho var blitt så glad i dette vesle kreket med de fløyelsmjuke øynene og det kvite bleset i panna. Og det var som ho ikke hadde mistet Grålin for alvor så lenge som ho hadde avkommet hennes hos seg. Ho hadde tårer i øynene da ho ba losjiverten kjære vene at han ikke måtte jage ut kalven, mens Anette og ho stakk en tur ut i byen for å handle noe småtter.

Denne raske innkjøpsrunden var en opplevelse for Marte, som aldri hadde vært i hovedstaden før. Ho stanste alt i ett, sto handfallen midt i gata og bare glåmte. Særs gildt syntes ho de gamle gårdene langs Kongensgate var, hus fra Kristian den 4.s tid - de lyste med en nesten hissende fargeglede, bygd som de var med annethvert teglskift gul og annethvert rød murstein. Den blåglaserte steinen på sadeltakene glitret og lynte i solskinnet. Og så alle menneskene! Flotte herremenn i kalvekryss og trange bukser, tertefine borgerfruer med hvepsetalje og krinolineskjørt. Men det var liksom noe som manglet i ansiktene på disse menneskene, syntes Marte, - de var kvite og uttrykksløse som masker. Ho så på den fattigslige kvinna som gikk ved sida av henne: Anette var rynket og slitt, kledd i en loslitt verkenkjole, men ho var i allfall levende i det pussige bollefeset.

Marte svingte inn i en bakerbutikk og kjøpte ei kringle, slik at ho kunne ha noe å by denne hjelpsomme nesbu-jenta når de kom attende til losjiet. I en annen butikk handlet ho noe småting til dem der heime, litt kandissukker til barna, et tørkle til svigermora og en kvartrull tobakk til'n Hans, mannen. Ho så også et brodert belte som ho fikk slik lyst på til seg sjøl, sto lenge og snudde og vendte på det, men det kostet en halv daler, så det fikk heller være.

Som ho sto slik og hadde heimen i tankene, så ho med ett for seg øynene til kalven hennes Grålin og en beslutning tok langsomt form i henne.

Ho dro i veg attende til losjihuset så fort at Anette hadde møye med å følge.

Da de satt på kottet i losjihuset og godgjorde seg med den ferske kjøpekringla, hendte det noe som fikk Marte til å sette beslutningen sin ut i livet fortere enn ho riktig hadde tenkt.

Ho merket ikke at kalven hadde skubbet opp døra og kommet seg ut i skjenkestua, for det brakte det i med ei voldsom lattersalve der ute. Proo! skreik det.

- Prooo!

Og da ho kom der ut, dreiv en diger branne av en kar på og rompekjørte kalvekroken veggene rundt. Marte ble sint:

- Vil'u sleppe, din råtass!

Mannen snudde seg, oppspilt og vill.

- Pass dæ du! knegget han, - hellså skær je kjøre dæ au je.

Både sint og redd som ho var, la ho all kraft i og ga mannen et støt i brystet så han gikk overende. De andre gjestene klappet i hendene og skrålte. Karen kom seg opp og gikk løs på henne igjen, og nå var han sint, munnen dro seg til et grin. Lynsnart fikk ho fram oksepeisar'n og la til karen i skallen så det bare sokk. Han ble stor og forundret i øynene, sto litt og ristet på hodet, så knakk han i knærne og ble sittende og glo dumt med ryggen stødd mot veggen.

Da Marte vel var kommet inn på kottet igjen og hadde fått skåta for, banket det hardt på døra. Det var verten: - Er'e du som steller te slik huskestue? Nå peller'u deg ut tor huset med sugekalven din!

- Har du en tomsekk å selje mæ? spurte Marte stillferdig, ho satt og rettet på håret sitt etter basketaket.

Straks etter svingte ho ut fra gården med kalven i en striesekk på ryggen.

Marte fotet på for å komme seg over Gjelleråsen, mens ho ennå hadde dagslyset. Et stykke fikk ho sitte på med en lasskjører, men mannen skulle oppover Nittedalen, så ho måtte snart ta beina fatt igjen. Før ho bød farvel med kjøreren, fikk ho låne tollekniven hans og sprettet ei flenge i sekken, slik at kalven skulle få luft.

Det varte ikke lenge før kalven trynte hodet ut gjennom den fine flenga; når ho en og annen gang møtte folk på vegen, stanste de og glante forundret på kalvehodet som duppet opp og ned på ryggen til kvinna.

Av og til suste det inni striesekken, og noe lunkent varmt sildret ned over korsryggen hennes - fluer og annet utøy som ble trukket til av den ramme urinlukta, sto som ei grå sky om sekken. Men Marte fortet på som om ingenting var - ho så på svalene som leikte seg i sollufta, blomstene langs vegkanten, ho mente tankene inn i dette tidløse tålmodet som hører vegen og vandrings til.

Den første natta lå ho i ei utlæ inne på Setskogen et sted. Det var fram i mot høgstnatt da ho kom dit, ho fikk kalven ut av sekken og bant den fast til et bord i løveveggen med strømpébåndene sine. Så la ho seg attmed den på golvet og bredde tomsekken over seg. Det mumlet av vind i de gistne veggene, ho lå der så ensom som det eneste menneske i verden, ho småsnakket til kalven bare for å høre sin egen stemme: Fin lita ku det, san. Så ja, stakkar, sae je . . .

Da ho vaknet, sto morgensola i gylne streif inn gjennom sprungene, og ho hørte klokk av ei bjelle utom veggen. Men ingen kalv var å se, hosebånd-løkka lå

tom på golvet, og døra sto på gløtt. Ho ut, og der ute på vollen sto kalven hennes Grålin og pattet ei fremmed ku, mens resten av bølingen gikk fredelig og beitet omkring de to. Ho måtte le: - Jo, du har da matvettet, ser je! Ho lot den sultne stakkaren suge lenge og vel, denne bølingen kom som bestilt, for ho hadde grudd seg for hvordan ho skulle få mat i den vesle kroken.

Denne dagen gikk ho innpå 4 mil med den levende børa si. Det var en varm dag, sola steikte så det mest luktet svidd av skog og lyng. Ho svettet og sleit, og det verste var at ene fettlærskoene slo en bulk inn og la seg innpå åkkelknuten. Til slutt tok ho av seg skoene og gikk barføtt. Og hver gang ho så seg høve til det, satt ho litt og svalte de såre føttene i bekker og kallvassiler. Kalven var blitt roligere nå, den lå stille og så på henne med de rare, stumme øynene. Ho klappet den og var mest på gråten.

- Stakkar, du svælter vel platt i hæl for mæ!

De store, milde dyreøynene fylte heile ferda med ansvar - det var som det gjaldt livet for henne å få denne morlause armingen velberget heim. Hver låt i skogen og hver sky på himmelen var som fylt av denne viljen.

Det var natt igjen da ho banket på hos noen kjente inne på Bølskogen.

- Nei, makan te dæ ! sa kona i huset og slo hendene sammen.

- Du må nå full væra styggeli sliten og søltin, Marte?

- Å, det er itte så fali me' mæ, men har'u en mjølkeskvett åt kælven, så var'e bra.

Klokka 9 om kvelden tredje dagen etter at ho dro til byen, sto Marte heime i stua i Fjellskogen.

Gamle Eli løftet sekken av ryggen hennnes og kikket nedi med uttrykksløst ansikt.

- Har'u børi denna i frå Krestjan, Marte? spurte ho stillferdig.

- Ja.

Da snudde gammelkjerringa seg stølrygget mot sønnen som lå sjuk borte i senga.

- Beiskan dé, har itte du fått dæ ei bra kjæring, Hans! sa ho og strauk seg opp under nesen med flathanda.

Kalven vaks opp til ei framifrå mjølkeku. De kalte henne Bygås. Ho bar bjella i grasliene rundt Fjellskogen så mange vakre gaukesomrer.

Historie er spennende!

Magnus Lagabøters Landslov

Utdrag fra loven som ble skrevet i 1274/76

Kap. 53. Om budbæring fra rydningspladser.

1. Nu bygges der rydningsplads i herred (bygd) eller i almenning, da skal den, som rydder, ha den 3 vintre fri for leie og alle utbud og ikke være pliktig til budbæring og ikke til at underholde og flytte Lægdsfolk. Men naar 3 vintre er ledne, da skal 6 skjønssomme mænd avgi skjøn om den rydningsplads kan taale leie eller ledning.
2. Siden skal nærmeste nabo bære bud til nybølet; men fra nybølet til næste gaard paa budveien. Men om han forsømmer budbæringen, skal han bøte budfald som andre bønder.
3. Men om man er uens om, hvilken gaard er nærmest, da skal man maale med stang, og er en mands lod saa meget værre, jo længre han bær bud utover sin retspligt (aflaga), da han, saa snart han selv vil, kan faa rettet paa det.
4. Men om rydningsplads ødes derav, at de la altfor høi leie paa den eller eieren ikke faar den bortleiet og vil dog gjerne, da skal bud bæres og fattigfolk flyttes saaledes som fra gammelt har været, før den rydningsplads blev bygget.

Kap. 54. Om budbæring mellem gaardene.

1. Den skal bære bud (stikken) bøene imellem som kan svare for ord og ed (er fuldmyndig); husbonden skal man levere den til, om han er hjemme, eller hustruen, om han ikke er hjemme, hans søn, om han er fuldmyndig, hans datter, om hun er voksen, dernæst bryten (gaardskaren) eller den bedste mand som paa gaarden findes. Men om alle husfolkene er gaat fra gaarden, da skal han gaa til husbondens setstue (dagligstue) og sætte budstikken ned i høisetet og støtte den saa, at den ikke falder. Men om han ikke kan komme ind, da skal han binde budstikken over midtdøren, saa at hver, som gaar ind kan se den; da skal husbonden gaa til den, som bar budstikken til ham og spørre, hvad budet sa og bære det siden til næste granne. Herredsmændene skal bestemme natsteder for budstikken; saalangt, som bestemt er, skal budstikken fare første dag og ikke kortere eller senere sende den ut, end at budet kan vel naa natstedet, og likesaa det andet og det tredje.

2. Nu skal den, som tar imot budet, bevise, hvad tid paa dagen budet kom til hans hus, med vidner om de er til. Men om vidner ikke er til, da skal den, som bragte budet, vidne med lyrittered.
3. Nu paastaar én, at han har baaret bud til sin granne, men han, som skulde ha tat imot det, benegter det, da skal den, som bragte budet, vidne med lyrittered, at han ikke bar budet senere end han efter loven skulde bære det; da skal den, som tar imot, bøte (gjalda) budfald til kongen, 1 øre sølv.
4. Nu er det budfald, saasnart budstikken ikke naar sit natsted, og dernæst naar den ikke blir baaret; det tredje budfald er, naar man overgir den til umage (umyndig).
5. Men om nogen flytter sine hus fra de gamle tomter og paa de tomter indengards, som passer ham bedre, da skal man bære budstikken og flytte fattigfolk til disse [hus] ; men om han slipper dem før, da bærer han selv hele aabyrgden.
6. Ingen skal bære bud til en anden efter solnedgang om sommer og dagens ende om vinter, og det samme gjælder om fattigfolks flytning.

Kap. 55. Om (budpligtens utligning)

1. Overalt hvor nogen saar eller slaar sin jord og, der er saadanne hus som folk kan være i, da skal han holde oppe al budbæring og fattigfolks flytning.
2. Nu vil den, som eier en ødegaard, ikke bære bud eller flytte fattigfolk, da flytte den næstboende dem dit, hvor der er budpligtige folk og ha [dermed] hjemmel til den halve avgrøde, medmindre han (eieren) kan træffe anden avtale med ham. Men om flere bor paa samme jord, da skal de efter ligning (at jafnadi) og fri overenskomst mellem bønderne (at bonda vild) utføre baade budbæring og fattigfolks flytning, men ikke efter jordbrukets størrelse (at jardarmagni). Men paa alle nybygger (nylendi) indenstavs (dvs. paa privat eien- dom, motsat almenning) skal jordeieren eller hans ombudsmand paa tinget kreve budordning av bønderne.

Historie er spennende!

B

Returadresse: Groruddalen Historielag, Postboks 37 Grorud,
0905 Oslo - telefon 90 60 73 90 eller 22 80 44 74 onsdag 1200-1500

Vi utgir en ny årbok hvert år. Bøkene inneholder viktig lokalhistorisk dokumentasjon fra hele Groruddalen. Den eldste årboken er like aktuell nå som da den ble utgitt. Vi har et spesialtilbud til dem som ikke har en komplett samling: Kryss av på nedenstående bestillingsseddel og vi sender deg årbøkene portofritt for kun kr. 120,- per stk.

Bestilling:

Ja, takk, jeg bestiller følgende: (kryss av)

☐ Årbok 1985	☐ Årbok 1987	☐ Årbok 1989/90	☐ Årbok 1991
☐ Årbok 1992	☐ Årbok 1993	☐ Årbok 1994	☐ Årbok 1995
☐ Årbok 1996	☐ Årbok 1997	☐ Årbok 1998	☐ Årbok 1999
☐ Årbok 2000	☐ Årbok 2001	☐ Årbok 2002	☐ Årbok 2003

Jeg ønsker ☐ å betale bøkene samlet
☐ å betale en bok hver måned til alle er betalt

☐ Jeg bestiller et fast abonnement for fremtidige årbøker.

Abonnementet gjelder til det sies opp.

- ☐ Kulturminneguide - Vandring i bydel Bjerke – kr. 50,-
☐ Vandring på Grorud kr. 50,-
☐ Rapport om Skansene på Bakås, kr. 75,-
☐ Kunstmappe med 6 akvarelltrykk, kr. 50,-
☐ Middelalderbyen i Oslo, kr. 250,-

Medlem nr. _____ Navn _____

Adresse: _____ Postnr.: _____

Oslo, den _____

(underskrift)

Klipp ut denne siden, legg den i en konvolutt og send den til oss, eller bestill over Internett www.grohi.com